

بررسی مهارت های روان خوانی و درمان اختلال خواندن در دانش آموزان

مهدي خاوري مهر^۱، الهام طاهرزاد^۲، مهرانگيز قنبرزهی^۳، محمد افراسیابی پور^۴

^۱ کارشناسی ارشد بافت شناسی و جنین شناسی، دانشگاه ارومیه

^۲ کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه آزاد

^۳ کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور

^۴ کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام نور شیراز

چکیده

خواندن به عنوان یکی از عمده ترین روشهای کسب معلومات و دانش، بنیادی ترین حوزه یادگیری است و چنانچه مشکلات خواندن در دانش آموزان درمان نشود، به فراگیری دانش در دانش آموزان مبتلا به این اختلال لطمه وارد می شود. یکی از شایعترین انواع اختلالهای یادگیری، اختلال خواندن (نارساخوانی) است که با نقص در توانایی برای شناخت واژه ها، خواندن کند و نادرست و درک ضعیف در غیاب هوش پایین یا نقص ذهنی قابل ملاحظه مشخص می شود. پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر تندخوانی بر تقویت تمرکز و هوش کلامی دانش آموزان و به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. یافته های پژوهش حاکی از آن است که برای تقویت مهارت روان خوانی و درمان اختلال خواندن در دانش آموزان علاوه بر نقش کلیدی معلمان در مدارس، خانواده و رسانه های دیداری و شنیداری جامعه نیز، نقش مهمی را بر عهده خواهند داشت. در همین راستا انجام انواع بازی های واجی منجر به تحریک مشکلاتی از قبیل واج شناسی، صرف و نحو و درک مطلب در دانش آموزان دارای اختلال خواندن شده و بر بهبود عملکرد خواندن دانش آموزان مؤثر است.

واژه های کلیدی: روانخوانی، اختلال خواندن، دانش آموزان، بازی های واجی

مقدمه

نارساخوانی یا اختلال خواندن یکی از اختلالات یادگیری است که در توانایی خواندن و نوشتن فرد اختلال ایجاد می‌کند. این اختلال نوعی عدم توانایی در تشخیص واژه‌های مشابه هم، اشتباه حدس زدن واژه‌ها با در نظر گرفتن حروف ابتدا و انتهای واژه‌ها، آینه خوانی یا وارونه خوانی واژه‌ها، عدم تمایل به خواندن، مشکل جدی در هجی کردن واژه‌ها و دشواری در تشخیص جز از کل است. این اختلال اگر چه یک مشکل عصبی است، اما ارتباطی با بهره هوشی ندارد. (همتی و توکلی، ۱۳۹۹)

دانش آموزان نارسا خوان دارای نقایص بسیار گوناگونی هستند که منشاء آنها عملکرد نامناسب مغز است. این عملکرد نامناسب لزوماً ناشی از آسیب مغزی نیست بلکه به سبب این است که مغز این افراد عملکردی متفاوت از کودکان عادی دارد. این دانش آموزان اکثراً مشکلاتی در جهت یابی فضایی، تشخیص جهات مختلف (بالا-پایین-چپ-راست-و...)، توالی حروف و کلمات و هماهنگی چشم و دست دارند. در واقع خواندن، فرایند رشد تکلم و زبان است. بدین معنا که فعالیت خواندن از زمانی آغاز می‌شود که کودک اولین کلمات را برای بیان مقاصد خود به کار می‌برد. در این هنگام کودک با دیدن یا لمس کردن شیء و یا تصاویر، آن کلمه و یا نماد برایش تداعی می‌شود و در حقیقت مجموعه‌ای از صداها جایگزین اشیاء، تصاویر و مفاهیم آنها می‌شوند. پس از تجربه کافی در این زمینه و با آغاز سن رفتن به مدرسه و برخورداری از آموزشهای لازم، مرحله ارتباط دادن کلمات و صداها با نمادهای نوشتاری شروع می‌شود. پیش‌نیاز درست خواندن، برخورداری از تواناییهایی چون دقت شنوایی، ادراک شنوایی و حافظه شنوایی و نیز دقت بینایی، ادراک بینایی و حافظه بینایی است. (شوکتی، ۱۳۹۲)

تأثیرات اختلال یادگیری خواندن در افراد مختلف متفاوت است. به طور کلی افرادی که این مشکل را دارند در خواندن سریع و صحیح متون مشکل دارند، همچنین ممکن است در درک مطلبی که می‌خوانند دچار مشکل باشند. اختلال خواندن یک مشکل عصبی است که می‌تواند از طریق وراثت در خانواده‌ها منتقل شود. این اختلال در نتیجه آموزش، تدریس یا پرورش و تربیت ضعیف ایجاد نمی‌شود. این اختلال اگرچه ممکن است خیلی چالش برانگیز باشد، اما تقریباً همه افراد مبتلا به آن در صورت دریافت دستورالعمل و آموزش مناسب می‌توانند خواندن را یاد بگیرند.

مایکل باست افرادی را که دچار اختلال خواندن هستند به سه دسته تقسیم می‌کند: اول گروهی که اختلال خواندن آوایی دارند. این افراد مجموعه لغات نسبتاً زیاد و قابل توجهی را در ذهن شان ذخیره کرده اند اما هجی کردن آن‌ها ضعیف است. گروه دوم افرادی هستند که اختلال خواندن ایده‌ای دارند این گروه می‌خوانند و هجی می‌کنند اما در ساختار بینایی لغت اشکال دارند و گروه سوم افرادی که مشکل هر دو گروه را دارند.

بسیاری از آموزگاران در کلاسهای درس با دانش آموزانی رو به رو هستند که با وجود برخورداری از هوش طبیعی و آموزش مناسب، در یادگیری مطالب درسی و پیشرفت تحصیلی قابل انتظار، با مشکلات اساسی روبه‌رو هستند. این مشکلات در بسیاری از موارد به راحتی قابل تشخیص هستند؛ اما برطرف شدنشان با دشواری همراه است و در گذر زمان، با افزایش سن از یک زمینه تحصیلی گسترش بیشتری پیدا می‌کند و به مشکلی جدی‌تر تبدیل می‌شود.

از آنجا که بهبود و پیشرفت سواد خواندن و درک مطلب دانش‌آموزان از وظایف اصلی نظام آموزشی کشورهاست، لذا ارتقاء این مهارت باید یکی از نتایج و پیامدهای قطعی تعلیم و تربیت رسمی باشد؛ بنابراین بررسی و تحلیل چپستی، چرایی و عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد دانش‌آموزان در این زمینه بر عهده متولیان تعلیم و تربیت است.

آموزش روان خوانی می تواند کمک شایانی به پیشرفت درک معنایی سایر دروس کرده، و کودکان امروز را برای ورود به دنیای رو به پیشرفت فردا آماده تر کند. در این راستا استفاده از روش های مرتبط با مهارت واج شناسی می تواند در بهبود عملکرد خواندن و روانخوانی دانش آموزان نقش موثری داشته باشد. آگاهی واج شناختی عبارتست از آگاهی از ساختمان آوایی کلمات، مهارتی است فرازبانی و دارای سه سطح واجی، هجایی و درون هجایی. این وقوف و آگاهی به این مهارت خوانداری می انجامد که میان کلمات نوشته شده و کلمات گفته شده رابطه و تناسبی وجود دارد. (دهقانی، ۱۳۹۹) مهارت های آگاهی زبان شناختی و آگاهی واج شناختی در بررسی خواندن، از کلیدهای اصلی درک موضوع هستند و عاملی مؤثر بر یادگیری خواندن و نوشتن در دانش آموزان است.

تشخیص به موقع اختلال خواندن در دانش آموزان کمک به سزایی به دانش آموز و خانواده او می نماید و عدم تشخیص و مداخله مناسب، تأثیرات منفی و جبران ناپذیری بر زندگی و آینده دانش آموز می گذارد. با حمایت درست و مداخله مناسب، این دانش آموزان می توانند در مدرسه موفق شده و در بزرگسالی نیز انسانی موفق گردند.

پیشینه تحقیق

در این گفتار به اختصار به بیان مطالعات و تحقیق هایی که در این زمینه انجام گرفته است، می پردازیم :

در تحقیقی که عمرانی (۱۳۸۷) با هدف بررسی تاثیر مهارت خواندن و نوشتن بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر سال اول ابتدایی شهر تهران از دیدگاه معلمان انجام داد. نتایج نشان داد، بین توانایی دانش آموزان در تشخیص کلمات، توانایی درک مطلب مواد خواندنی، میزان علاقه دانش آموزان به خواندن مطالب نوشتاری، انتقاد از مطالب خواندنی و قالب بندی کردن جملات و توانایی بیان ایده ها و افکار بطور نوشتاری و توانایی در افکار به صورت نوشته خلاقانه و توانایی درست نوشتن با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد

پهلوان نشان و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیق خود به بررسی تعیین اثر بخشی برنامه آگاهی واج شناختی بر دقت دانش آموزان نارساخوان پرداخته اند و نشان دادند کاربرد مداخله آگاهی واج شناختی میتواند همراه با برنامه های آموزشی و توانبخشی در دانش آموزان نارساخوان منجر به تغییر در دقت خواندن آنها شود.

دهقان و همکاران (۱۳۹۶) اثربخشی بازی های شناختی بر عملکرد خواندن دانش آموزان نارساخوان را مورد بررسی قرار داده اند و نشان دادند مداخلات آموزشی بازی های شناختی می تواند رویکرد درمانی مؤثری در جهت بهبود عملکرد خواندن دانش آموزان نارساخوان باشد.

علی پور صنوبری و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق خود به بررسی اثربخشی نرم افزار آموزشی خانواده محور بر مهارتهای خواندن در دانش آموزان ابتدایی با اختلال خواندن پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که آموزش مبتنی بر نرم افزار آموزشی خانواده محور بر مهارتهای خواندن دانش آموزان با اختلال خواندن تاثیر معنادار دارد. بنابراین میتوان گفت محتوای نرم افزار در کنار آموزشهایی که به خانواده ها برای استفاده آن در خانه داده شده بود، توانست روند بهبود مشکلات و ناتوانیهای خواندن در دانش آموزان با ناتوانی خواندن را تسریع بخشد.

برکلی و دیگران (۲۰۱۲) با تاکید بر اختلالات خواندن به بررسی راههای بهبود آنها پرداختند. این پژوهش بر روی دانش آموزان راهنمایی انجام گرفت و بر محور آموزش خودگردان به تاثیر بالا بردن آگاهی واج شناختی و فضایی و دیداری بر

مهارتهای خواندن پرداخت. نتایج آزمون در گروه آزمایش حاکی از اثر معنادار دوره ۱۰ جلسه ای آموزش بر روی گروه آزمایش بود.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف بررسی مهارت های روان خوانی و درمان اختلال خواندن در دانش آموزان به شیوه توصیفی و از نوع تحلیل محتوا انجام شده است و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی می باشد.

یافته های تحقیق

مهارت در «خواندن» یکی از مهم ترین نیازهای یادگیری دانش آموزان در زندگی امروز است. توانایی درک مطلب، تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیر درسی، دانش آموزان را با افکار و اطلاعات جدیدی آشنا می سازد تا راه بهتر اندیشیدن و بهتر زیستن را بیاموزند. به عبارت دیگر، «سواد خواندن» به معنای علمی جامع آن، وسیله ای است که می توان از طریق آن به ذخایر بی انتهای تجربه بشری دست یافت. خواندن یک مهارت کلان زبانی است، که یادگیری آن مستلزم تمرین و تسلط بر ریز مهارت های خواندن است و تسلط بر ریز مهارت- های خواندن مستلزم آگاهی و استفاده از راهکارها و استراتژی های کارآمد خواندن است. (اربابی فر، ۱۳۸۹)

دانستن آنکه در جهان امروز گستره موضوع «خواندن» و ابعاد پیچیده و متنوع آن، فقط به درک نشانه های نوشتاری و رمزهای کلامی محدود نمی شود، بلکه ورای این درک، خواندن علائم بصری، نشانه های الکترونیکی و متن های دیجیتالی، از جمله تحولاتی است که در حیطه سواد خواندن به صورت جدی مطرح شده است، اهمیت سواد خواندن را بیشتر نشان می دهد. درک مطلب مهمترین مسئله ای است که در فرآیند خواندن اتفاق می افتد. به فرآیند ساختن معنا و تاثیر متن بر روی خواننده درک مطلب می گویند. فرآیند خواندن بدون درک مطلب اتفاق نمی افتد. آنچه دانش آموزان را با افکار و اطلاعات جدید و به روز آشنا می سازد، توانمندی در درک مطلب، تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیردرسی است و مقدار این توانمندی با موفقیت و پیشرفت تحصیلی هر دانش آموز ارتباط مستقیم دارد. (الداغی، ۱۴۰۰)

انجمن بین المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی درک مطلب را به چهار سطح طبقه بندی کرده است. این چهار سطح از سطحی ترین تا عمیق ترین لایه های یادگیری را شامل می شوند:

۱. تمرکز و بازیابی صریح اطلاعات:

در این سطح درک نسبتاً فوری یا خودکار متن لازمه بازیابی موفقیت آمیز اطلاعات است. در این فرآیند تعبیر و تفسیر جایی در استنباط ندارد و معنا در متن به روشنی بیان شده است.

۲. استنباط مستقیم:

خوانندگان در این سطح در مورد ایده ها یا اطلاعاتی که به صراحت در متن بیان شده است، ضمن ساختن معنا از متن، به استنباطهایی ورای سطح ظاهری متون دست می یابند.

۳. تفسیر و تلفیق ایده ها و اطلاعات:

با تفسیر و تلفیق عقاید و اطلاعات به دست آمده از متن در این سطح، خوانندگان ارتباطهایی را ایجاد می کنند که علاوه بر تلویحی بودن، بر پایه دیدگاه شخصی آنها تعبیر شده باشند.

۴. بررسی و ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی:

توجه خواننده در این سطح از ایجاد معنا ضمن ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی، به بررسی موشکافانه رد یا پذیرش متن معطوف می شود

مطالعه‌ای تطبیقی با عنوان «مطالعه بین المللی پیشرفت سواد خواندن» (پرلز PIRLS) توسط انجمن بین‌المللی ارزیابی پیشرفت تحصیلی در زمینه سواد خواندن کودکان ۹ ساله در میان کشورهای دنیا انجام شده است. یکی از مجموعه مطالعات گسترده این انجمن مطالعه پرلز است و در میان دانش‌آموزان کشورهای داوطلب به فاصله هر پنج سال یک بار برگزار می‌شود؛ نتایج این مطالعه نشان می‌دهد:

(الف) از میان ۳۵ کشور شرکت کننده جایگاه سواد خواندن دانش‌آموزان ایرانی در پرلز (۲۰۰۱) در رتبه ۳۲، یعنی جلوتر از سه کشور (کویت، مراکش و بلژیک) است. متوسط عملکرد سواد خواندن این دانش‌آموزان در متون ادبی ۴۲۱، متون اطلاعاتی ۴۰۸ و میانگین کل ۴۱۴ است و فقط ۲۱ دانش‌آموز از کل تعداد ۷۴۳۰ دانش‌آموز، کل نمره آزمون را کسب کرده‌اند؛ بیش از ۶۰ درصد دانش‌آموزان نتایج ضعیف و خیلی ضعیف، ۲۲ درصد متوسط، و فقط ۱۸ درصد عملکرد خوب و خیلی خوب داشتند.

(ب) از میان ۴۵ کشور شرکت کننده، جایگاه سواد خواندن دانش‌آموزان ایرانی در پرلز (۲۰۰۶) در رتبه ۴۰، یعنی جلوتر از پنج کشور (اندونزی، قطر، کویت، مراکش و آفریقای جنوبی) است. متوسط عملکرد سواد خواندن این دانش‌آموزان در متون ادبی ۴۲۶، متون اطلاعاتی ۴۲۰ و میانگین کل ۴۲۱ است.

(ج) در هر دو مطالعه میانگین کل نمرات جهانی ۵۰۰ است و در هر سه حالت - میانگین کل، میانگین متون ادبی و میانگین متون اطلاعاتی - در هر دو مطالعه میانگین کل نمرات دانش‌آموزان ایرانی به طور مشخصی از میانگین جهانی کمتر است.

(د) در پرلز (۲۰۰۱) متوسط عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در پاسخ به سؤالات متن ادبی ۴۲۱ و متن اطلاعاتی ۴۰۸ بود که از ۱۳ نمره تفاوت حکایت دارد؛ در پرلز (۲۰۰۶) نیز متوسط عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در پاسخ به سؤالات متن ادبی ۴۲۶ و متن اطلاعاتی ۴۲۰ بود که از تفاوت ۶ نمره‌ای حکایت می‌کند.

اگرچه میانگین نمرات دانش‌آموزان ایرانی در نتایج دو مرحله آزمون در پرلز (۲۰۰۱) و (۲۰۰۶) نشان می‌دهد به میزان ۷ نمره رشد داشته است، اما از نظر آماری این میزان رشد معنادار نیست و متاسفانه در زمینه سواد خواندن ضعف مفرط دانش‌آموزان ایرانی را نشان می‌دهد و چالشی جدی و بزرگ در نظام آموزشی ما بوجود آورده است. (الداعی، ۱۴۰۰)

از آنجا که خواندن اساسی ترین وسیله ی آموزش بوده، لذا فراگیر با کسب مهارت و پیشرفت در آن بهتر قادر خواهد بود تا در حدی که در امور زندگی معلومات لازم را کسب کند. توانایی خواندن بر ورزیده نمودن حافظه اثر بسزایی دارد، و موجبات درک بهتر دیگر مفاهیم درسی را فراهم می کند. شکست در برنامه های تحصیلی تا حد زیادی به سبب بی کفایتی در مهارت خواندن رخ می دهد و مشکلات خواندن در حوزه های گوناگون مانع پیشرفت تحصیلی می گردد. بدین ترتیب عدم موفقیت کودک در یادگیری خواندن در سال های اولیه مدرسه او را به طور مؤثری از پیشرفت دیگر مواد درسی باز می دارد. لذا ضرورت این تحقیق و کشف روابط بین آن ها آشکار می شود. بنابراین این تحقیق تلاشی است برای یافتن روابط بین مهارت های خواندن و پیشرفت تحصیلی و راهکار های افزایش سرعت خواندن در سال های آغازین. فراگیر در خواندن بیش از گوش دادن نیاز به کوشش های اختصاصی و آموزش مستقیم دارد. خواندن علمی است که با تفکر سروکار دارد و موجبات پرورش و

به کار انداختن تمام قوای فکری و اخلاقی چون استدلال، قوه ی تمییز، تجرید، و ... می گردد. خواندن شامل دو فرآیند بنیادی است .

بازشناسی کلمات که رمزگشایی نامیده می شود و فهم آن چه که بازشناسی شده است. خواندن در برگزیده ی مجموعه ی پیچیده ای از مهارت هاست که بازشناسی لغات نوشته شده، تعیین معنای لغات و عبارات و هماهنگ ساختن این معنا با موضوع کلی متن را شامل می شود. این کار مستلزم فرآیند هایی است که در سطوح مختلف بازنمایی از قبیل حروف، کلمات، جملات و متن عمل می کند. پس ضرورت آموزش مستقیم صحیح خواندن و بر کسی پوشیده نیست و باید سعی کرد مشکلات خواندن را کاهش داده و با افزایش سرعت روان خوانی درک جملات را بالا برد. (اسدالهی و نعمت الهی، ۱۳۹۷)

کرک و چالغنت (۱۹۸۸) انواع خطاهای خواندن را در دانش آموزان به گونه ای که در پی می آید طبقه بندی کرده اند :

- حذف: دانش آموز در موقع خواندن بعضی از کلمه ها یا بخشهایی از جمله را حذف می کند .
- افزایش: دانش آموز کلمه ای را لا به لای متن قرار می دهد که وجود ندارد .
- جانشین سازی: دانش آموز لغتی را جانشین لغت دیگر می کند .
- تکرار: دانش آموز بعضی از کلمه ها را موقع خواندن تکرار می کند .
- حذف و اضافه کردن حروف .
- وارونه سازی: دانش آموز در موقع خواندن کلمه «باد» را «داب» می خواند .
- خواندن سریع و بی دقت و یا کند خواندن و لغت به لغت
- فقدان درک مطلب

مراحل یادگیری مهارت خواندن

از آنجا که جهت تقویت برنامه های آموزش خواندن و نوشتن به دانش آموز باید توجه کافی به رشد دو مهارت شفاهی زبان (گفتن و شنیدن) را داشت، لازم است که در امر ارتباط چهار مهارت زبانی یعنی گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن کوشش کنیم .

یادگیری مهارت خواندن مستلزم کسب مهارت های :

الف: بازشناسی دیداری عناصر زبانی اعم از حروف، کلمات و جملات

ب: درک معنای عناصر آن در رابطه معنایی موجود بین آنها

پ: درک پیام جمله و متن می باشد

روانخوانی : روانخوانی که همان سرعت خواندن و ادا کردن پیوسته و منظم لغات در کنار هم می باشد تا عبارات و جملات معنای خودشان را برسانند.

انواع روش های خواندن:

معمولاً از دو روش (صامت خوانی و بلند خوانی) در این مهارت زبانی استفاده می شود. بلند خوانی در شروع خواندن روشی مؤثر است، زیرا در آن از دو فرآیند ادراکی یعنی تمییز شنیداری و تمییز بصری استفاده می شود. صامت خوانی را می توان از

سال اول شروع کرد. این روش برای تند خوانی و مطالعه مؤثرتر است. روش هایی که پس از این اشاره خواهیم کرد بیشتر مبتنی بر صامت خوانی هستند؛

۱. دقیق خوانی :

در این نوع خواندن دانش آموز به درک کامل متن خواندنی و نگه داری آن به طور منظم در حافظه می رسد او به افکار اصلی نویسنده پی می برد، به ارتباط مطالب پرداخته خلاصه را بیان کرده و نتیجه گیری می کند.

۲. خواندن تجسمی :

هدف این نوع خواندن درک دقیق تر تحریک حس کنجکاوی، مشارکت فعالانه در مطالعه است. برای رسیدن به اهداف مذکور قبل از مطالعه سؤالاتی از متن انتخاب می شود.

۳. خواندن انتقادی :

در این روش دانش آموز به تجزیه و تحلیل مطالب، اثر گذاری و قضاوت مطالب و برقراری ارتباط بین جوانب مختلف می پردازد.

۴. خواندن التذادی :

خواندن برای درک زیبایی ها روش مؤثر تری برای پرورش حس زیبایی شناسی و تقویت ذوق ادبی است. با هم بخوانیم کتاب های ابتدایی به این منظور است.

مراحل رشد خواندن

- آماده شدن برای شروع خواندن از تولد تا ۶ سالگی
- مرحله ی آغازین در یادگیری خواندن
- رشد سریع مهارت های خواندن
- مرحله ی گسترش خواندن
- پالایش خواندن.

راه های تقویت مهارت خواندن

برای رفع نقیصه و تقویت مهارت خواندن در دانش آموزان هماهنگی بین سه نهاد خانه، مدرسه و رسانه ها لازم است .
(توکلی، ۱۳۹۲)

۱. نقش خانه و خانواده :

آنچه والدین می توانند برای تقویت مهارت خواندن در فرزندانشان انجام دهند عبارتند از: بازی کردن با اسباب بازی های الفبایی، استفاده از رایانه برای انجام فعالیت مربوط به خواندن، تماشای برنامه های تلویزیونی با زیرنویس، خواندن کتاب قصه، شعر و سرود، بازی با کلمات، خواندن تابلوها و علائم راهنمایی و رانندگی در خیابان برای دانش آموز، شرکت دادن کودکان در بحث های خانوادگی و ...

۲. نقش رسانه ها :

لازم است برای تقویت فرهنگ مطالعه و افزایش علاقه مندی و به وجود آوردن انگیزه در دانش آموزان، برنامه های ویژه دانش آموزان ابتدایی در صدا و سیما، مانند خواندن داستان و اخبار متناسب با روحیه آنها، نمایش فیلم با زیرنویس تهیه گردد. همچنین روزنامه ها و مجلات ویژه دانش آموزان بیشتر چاپ و تکثیر گردد تا دانش آموزان را به سوی مطالعه سوق دهد.

۳. نقش مدرسه و مربیان :

باید مهارت اولیه کودکان را در زمینه خواندن قبل از ورود به مدرسه ارزیابی کرده و بر این اساس مهدکودک ها و پیش دبستانی ها را هم به ضرورت تقویت سواد خواندن آگاه کنیم. الگوهای تدریس و ارزشیابی در مدارس ابتدایی، به ویژه در درس فارسی مبتنی بر درک مطلب باشد و این گونه الگوها به معلمان معرفی و اجرای آن خواسته شود. روش های سنتی تدریس که در آنها مهارت خواندن دانش آموزان تقویت می شود احیا گردد، مانند خواندن متون درس فارسی به صورت گروهی و آهنگین که دانش آموزان را ناخواسته بر سر شوق آورده و مهارت خواندن را تقویت می کند. همچنین از رایانه جهت افزایش سواد خواندن دانش آموزان استفاده شود. اشکال مختلف و متفاوت نوشتاری رایج در جامعه به دانش آموزان آموزش داده شود مثلا از آنها خواسته شود نوشته های روی دیوار و یا تیترو روزنامه ها را خوانده و آن را در کلاس برای دانش آموزان بازخوانی کنند و برداشت های خود را از مطالب محتوایی، به بحث بگذارند. از دانش آموزان خواسته شود در مورد اعیاد و مراسم ملی، مذهبی، حوادث و وقایع روز، باورها و اعتقادات، کشفیات جدید علمی که از رادیو، تلویزیون یا رسانه ای بوده، سخنرانی کنند. بحث و گفت و گو با دانش آموزان دیگر، بازدید از کتابخانه ها نیز در تقویت مهارت خواندن موثر می باشد.

بازی های واجی و نقش آن در بهبود عملکرد خواندن

آگاهی واجی توانایی شنیدن، شناسایی و دستکاری اصوات زبان است. آگاهی واجی از این جهت مهم است که پیش بینی کننده اصلی سطح مهارت های خواندن و هجی کردن در دانش آموزان است. به عبارت دیگر آگاهی واج شناختی شامل آگاهی از ساختمان آوایی کلمات، مهارتی است فرازبانی و دارای سه سطح واجی، هجایی و درون هجایی است و چون مهارت آگاهی واج شناختی، عاملی مؤثر در یادگیری خواندن و نوشتن است، با استفاده از برنامه های آموزشی مبتنی بر آگاهی واج شناختی، می توان پیشرفت خوانداری و نوشتاری کودکان را تسهیل کرد. وجود آگاهی یا دانش زبان شناختی، موکول به این نیست که کودک بتواند آن را در قالب کلام و بیان درآورد، بلکه کافی است کودک در برخورد با زبان و مطالب روزمره به طور غیرمستقیم

بر آن کنترل و تسلط یابد و آن را در اختیار داشته باشد.

توانایی برای آنالیز آگاهانه ساختار صدایی گفتار از دوران کودکی شروع می‌شود و توانایی کودکان در انجام فعالیت‌هایی مثل تولید قافیه، تشخیص صدای آغازین کلمات یا تقطیع واج‌های تشکیل دهنده یک کلمه نشان دهنده رشد آگاهی واجی در آنها است. عملکرد خوب در چنین فعالیت‌هایی مرتبط با عملکرد وی در فعالیت‌های خواندن است. توانایی‌های آگاهی واجی شامل: (دهقانی، ۱۳۹۹)

— آگاهی از قافیه

— تقطیع (کلمات، سیلاب‌ها، واج‌ها)

— ترکیب (سیلاب‌ها، واج‌ها)

— دست‌ورزی واج‌ها (ابدال آغازین)

— حذف

در زمان ورود کودک به مدرسه و آغاز یادگیری خواندن و نوشتن، با تجاربی مواجه می‌شود که متفاوت از تجارب پیشین او در حرف زدن و گوش کردن هستند. مواجه شدن با کلمات نوشته شده‌ای که کاملاً از یکدیگر جدا هستند و هر کدام از تعدادی حروف تشکیل شده و اغلب آنها متناظر با صداهای گفتاری هستند، به جای برخورد با گفتاری سلیس و آهنگین، کودک را گیج و سردرگم می‌کند. میزان بهبود عملکرد کودک در خواندن با افزایش درک و فهم وی از ساختار و ماهیت زبان، توانایی در تقطیع گفتار به کلمات و هجاها و دانستن نظام واج آرای زبان، بالاتر خواهد بود. (دستجردی و سلیمانی، ۱۳۸۵)

آگاهی واجی، مهارت مهمی پیش از آموختن خواندن و نوشتن محسوب می‌شود و اگر مشکلاتی در این حوزه وجود داشته باشد میتواند سبب مشکلات خواندن و نوشتن شود. کودکان به ترتیب متوالی به صورت زیر در مهارت‌های آگاهی واجی پیشرفت می‌کنند: (سلحشوری، ۱۳۹۸)

- توانایی شنیدن وزن‌ها و نظم‌ها و تجانس آوایی
- شنیدن کلمات در زبان گفتاری
- شنیدن سیلابها در کلمات بیان شده و سپس توانایی بیرون کشیدن سیلابها
- شنیدن صداهای ابتدایی کلمه و توانایی ساخت کلمه که در ابتدا با صداهای خاصی صورت می‌گیرد.
- تشخیص کلمات هم وزن و بعد از آن ساخت کلمات هم وزن
- توانایی شنیدن صداهای جداگانه در کلمات
- توانایی ترکیب صداها با هم و ساخت کلمه
- توانایی هجی کردن صداها در کلمه
- حذف، جایگزینی و استفاده از صداها در کلمات.

پایه های سازنده لازم برای پیشرفت آگاهی واجی (صدایی) در کودکان عبارتند از :

- **توجه و تمرکز :** تلاش مداوم، انجام فعالیت بدون حواس پرتی و ادامه کار با تخصیص زمان کافی
 - **شنوایی :** درست شنیدن برای تشخیص صداها
 - **کارایی گوش میانی :** کودک مبتلا به عفونت گوش، سرما خوردگی و چسبندگی گوش ممکن است گوشه‌هایشان مسدود شود که بر سطوح شنوایی و آگاهی واجی و کلامی اثر خواهد گذاشت.
 - **پردازش شنیداری :** توانایی شنیدن صداها، تمیز دادن صداها و کلمات مشابه و تفکیک گفتار از صدای پس زمینه
 - **زبان درکی (ادراکی) :** درک مفاهیم ساده مثل آغاز، پایان، وسط، بلند، کوتاه، طویل و نرم
 - **طرز بیان :** وضوح صداها، بیانی و زبان گفتاری
 - **حافظه فعال :** توانایی حفظ موقتی و استفاده از اطلاعات ذخیره شده در درک زبان، استدلال آوری و یادگیری اطلاعات جدید و به روز کردن اطلاعات در زمانی که تغییراتی رخ می‌دهد.
- وقتی کودک مشکلات آگاهی واجی دارد ممکن است مشکلاتی به شرح زیر هم داشته باشد:
- **خواندن و نوشتن :** تلفظ و نوشتن
 - **توجه و تمرکز :** توجه و تمرکز : تلاش مداوم، انجام فعالیت بدون حواس پرتی و ادامه کار با تخصیص زمان کافی
 - **زبان درکی :** درک زبان
 - **زبان بیانی :** استفاده از زبان از طریق سخن گفتن، علائم یا شکل‌های ارتباطی دیگر برای بیان خواسته‌ها، نیازها، ایده‌ها و افکار
 - **طرز بیان :** وضوح صداها، سخن و زبان گفتاری
 - **انجام کار آموزشی**
 - **دست نویسی کردن**
 - **برنامه ریزی و ترتیب دهی :** انجام تکالیف چند مرحله‌ای به صورت پشت سرهم برای کسب نتیجه نهایی ایده آل
 - **پردازش حسی :** دریافت، تفسیر و پاسخ به محرک حسی در محیط و در بدن
 - **کارکرد اجرایی :** مهارت‌های فکری و استدلال آوری رده بالاتر
 - **اعتماد به نفس :** ایجاد حس اعتماد به نفس تا کودک توانایی هایش را باور کند.
- مداخلات درمانی مهم برای کمک به این کودکان عبارت است از :
- بالابردن توانایی کودک برای تشخیص و ساخت کلمات هم وزن
 - بهتر شدن آگاهی سیلابی در کودک

- بهتر شدن توانایی کودک برای ترکیب صداها
- بالابردن توانایی کودک در تشخیص صداها، اول، آخر و وسط کلمه
- در صداکشی به کودک کمک شود.
- بهتر شدن درک مطلب
- کمک به روان خوانی کودک
- بالابردن اعتماد و عزت نفس کودک
- بهتر شدن املاي کودک

بعضی کودکان مشکلات آگاهی واجی دارند در نتیجه به آموزش خاص تر و صریح تری برای این مهارتها نیاز دارند تا توانایی های خواندن و املاي آنها بهتر شود.

راهکارهای عملی در جهت بهبود آگاهی واجی

۱. اقداماتی که در خانواده می توان در جهت بهبود آگاهی واجی در کودکان انجام داد به شرح زیر می باشد :

- کار مشارکتی با اولیا مدرسه برای تعیین اهداف ارتباطی و پیشرفت استراتژی ها و کمک و حمایت از کودک
- خواندن اشعار کودکانه به مواجهه کودک با کلمات هم وزن و قافیه کمک می کند.
- خواندن در زمان تعیین شده : زمان منظم از روز را برای خواندن کتاب برای کودک مشخص کنید.
- خواندن خانوادگی : زمان منظمی را تعیین کنید که همه اعضای خانواده کنار هم بنشینند و کتاب بخوانند.
- خواندن محتواها : چند محتوای خواندنی در خانه قرار دهید تا کودک در مواجهه با صداها کلمات قرار بگیرد
- بازدید از کتابخانه : اینکار کودک را تشویق می کند تا از خواندن و نوشتن لذت ببرد در حالیکه میتواند به محتوای خواندنی بالایی دسترسی پیدا کند. هم چنین ممکن است برنامه خواندن کتاب، مثل داستان گویی مهمان ها به او پیشنهاد شود که ممکن علاقه کودک به خواندن را بیشتر کند.
- برنامه های الکترونیکی : با استفاده از مهارتهای دیگر مثل خواندن کتابهای روی نوار و استفاده از برنامه های کامپیوتری و یا آی پد، مهارتهای کودک ارتقا می یابد.
- ارزیابی گفتار درمانی : برای اینکه مشخص شود در کدام قسمتها آگاهی واجی ضعیف است و آیا در مولفه های دیگری مثل درک زبانی و طرز بیان و تلفظ مشکلاتی وجود دارد، ارزیابی انجام میشود.

۲. فعالیت های عملی برای بهتر شدن آگاهی واجی در کودکان در مدرسه :

- گوش دادن به صداها در محیط، شعرها، کلمات و کلمات گفتاری
- نگاه کردن به کتاب از سنین ابتدایی
- ساخت صدا : در مورد اینکه صداها چگونه در دهان درست میشوند صحبت کنید و صداها را جلوی آینه تمرین شود

- **الفبا :** نگاه کردن به کتابهای الفبا و شعرهای الفبا
- **خواندن شعرهای کودکان و آوازه ها :** تاکید بیشتر بر روی کلمات هم قافیه شعرها باشد. کتابهایی را با هم بخوانند که بر نقش صدا بیشتر تاکید می شود (مثل قافیه، متجانس از لحاظ آوایی و یا کلماتی که با صدای مشابه آغاز میشوند).
- **تفکیک صداها در کلمات :** برای مثال در مورد صداهای اول کلمه صحبت کنید مثلا کلماتی که با م آغاز میشوند را بگویید و سپس کلمات بیشتری را پیدا کنید.
- **من جاسوس هستم :** بازی من جاسوس هستم را انجام دهید و به نوبت اشیای که با صدای خاصی آغاز میشود را مشخص کنید (مثلا من جاسوس هستم و به دنبال چیزی میگردم که با ت آغاز شود).
- **سیلابها :** کودک را تشویق کنید سیلابها در کلمات را با دست زدن یا کوبیدن پا به زمین نشان دهد. سپس نامهای خواهر و برادرها، گربه یا سگ و یا اعضای خانواده و همکلاسی ها صدا کشی کند.
- **کیف لمسی :** بزرگترها و کودک میتوانند به نوبت اشیای بیرون بکشند تا بر روی موارد زیر تمرکز شود:
 - **وزن :** کلمات جفتی را داخل سبد قرار دهد. اگر دو مورد مشابه بود آنها را هم جفت کنید
 - **سیلابها :** اشیای مختلفی داخل سبد (مثل اسباب بازی و غذای پلاستیکی) بگذارید. از کودک بخواهید یکی را بردارد و سیلابهای آنرا بگوید
 - **بخش کردن صدا :** یک جفت از اشیای را بردارید که صدای مشابه در آنها وجود دارد و در سبد بگذارید. هر کودک اشیای را بر میدارد و می گوید چند صدای مشابه دارند. توجه داشته باشید بیشتر روی تعداد صداها تمرکز کنید نه تعداد حرفها (مثلا دَس -ت تعداد صدای مشابهی مثل د-س (دارد. در ابتدا ممکن است بخواهید از سازه هایی برای نشان دادن هر صدا استفاده کنید.
- **جملات بی معنی :** جملاتی و بدون معنی درست کنید که با صداهای مشابه درست میشوند
- **کلمات جفتی :** به لیستی از کلمات جفتی آشنا فکر کنید و سپس جا به جا کردن صداهای اول هر کلمه را امتحان کنید تا اشتباه تلفظی به وجود آید.
- **جابجایی صدا :** به نوبت صداهایی را در کلمه تغییر دهید تا کلمه جدیدی درست شود

بحث و نتیجه گیری

خواندن از جمله وسایل مهم فهمیدن در دنیای کنونی است. فرد می تواند نتیجه ی تحقیقات و مطالعات دیگران را که مدتها به درازا کشیده است، را از طریق خواندن در مدت زمان کوتاهی فرا گیرد. خوب خواندن از عوامل مهم پیشرفت و سرگرمی ولذت بردن و رفع خستگی است. امروز باید به کودکان خود خواندن را بیاموزیم تا فردا بتوانند بخوانند و یاد بگیرند. نکته ی مهم در امر خواندن توجه و تأکید بر امر فهمیدن می باشد نه صرفاً که به صورت عادت در آمده است.

اصطلاح اختلال خواندن (نارسا خوانی) به هر گونه عدم توانایی در خواندن اطلاق می شود که بدلیل آن دانش آموزان در زمینه خواندن از سطح پایه کلاس خود عقب می افتند و هیچ گونه شواهد عینی دال بر نارسایی هایی چون عقب ماندگی ذهنی،

آسیب مغزی، مشکلات هیجانی و فرهنگی و مشکلات گفتاری وجود ندارد. در این راستا برای رشد خواندن و نوشتن آگاهی واج شناختی، به عنوان پیش بینی کننده قوی شناخته شده است و بین خواندن و نوشتن و آگاهی شناختی واجی ارتباطی دو طرفه وجود دارد.

برای تقویت مهارت خواندن در دانش آموزان تنها معلم و مدرسه دخیل نمی باشند، بلکه برای این امر مهم، علاوه بر نقش کلیدی معلمان در مدارس، خانواده و رسانه های دیداری و شنیداری جامعه نیز، نقش مهمی را بر عهده خواهند داشت. چرا که خانواده با مهیا کردن محیطی فرهنگی در خانه، چه قبل از دبستان و چه در حین تحصیل؛ و رسانه ها، از جمله تلویزیون، نقش بسیار مهمی در این زمینه ایفا می کنند. اما بیشترین تأثیر در تقویت خواندن کودکان را مربیان مدرسه بر عهده دارند که با آموزش های صحیح و برقراری امکانات مناسب، زمینه را برای رشد این عزیزان فراهم می نمایند.

در جهت بهبود عملکرد خواندن می توان از ترکیب آموزش بازی های واجی با فعالیت های کلاسی دانش آموزان استفاده کرد. دانش آموزان با توانمند شدن در پردازش واجی و ارتباط موجود میان واج ها، در شناسایی کلمات موفق تر خواهند بود و در نتیجه میزان صحیح خوانی متون و سرعت خواندن آنها افزایش خواهد یافت. بازی های واجی منجر به افزایش آگاهی دانش آموزان از ساختمان زبان می شود و این موضوع باعث می شود در برخورد با زبان و مطالب نوشتاری به طور غیرمستقیم دانش آموز تسلط یابد. میزان عملکرد دانش آموزان در خواندن با افزایش درک و فهم وی از ساختار و ماهیت زبان، توانایی در تقطیع گفتار به کلمات و هجاها و دانستن نظام واج آرای زبان، افزایش می یابد.

منابع

۱. اربابی فر (۱۳۸۹)، تقویت مهارت خواندن در دانش آموزان پایه های دوم و سوم، <http://tariaeifar.blogfa.com/post/3>
۲. اسدالهی، صادق؛ نعمت اللهی، مائده؛ (۱۳۹۷)، بررسی راهکارهای افزایش سرعت روان خوانی در فراگیران پایه اول ابتدایی شهرستان بوانات، همایش پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران
۳. الداغی، آنیثا؛ تاثیر روش تدریس و یادگیری تعاملی بر پیشرفت مهارت های درک مطلب (متون ادبی و اطلاعاتی) دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی منطقه ۱۸ آموزش و پرورش شهر تهران، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۳۷ (۳)، ۱۴۰۰، ۱۸۲-۱۶۳
۴. توکلی، علی؛ (۱۳۹۲)، مشکلات خواندن در دوره ابتدایی و راه حل های آن، <http://alitavakoli92.blogfa.com/post/34>
۵. دستجردی کاظمی، مهدی؛ سلیمانی، زهرا؛ (۱۳۸۵)، آگاهی واج شناختی چیست، پژوهش در حیطه کودکان / *استثنایی* / سال ششم، شماره ۴، ۹۵۴-۹۳۱
۶. دهقانی، فریده؛ (۱۳۹۹)، آگاهی واجی و اختلالات صدای گفتاری، [/https://gofkar.com](https://gofkar.com)
۷. سلحشوری، سارا؛ آگاهی واجی چیست، ۱۳۹۸، <https://www.noskhe.com/32478>
۸. شوکتی، امید؛ (۱۳۹۲)، درمان مشکلات (خواندن) دانش آموزان، <http://pst.blogfa.com/post/66>
۹. همتی علمدارلو، قربان؛ توکلی، فریبا؛ (۱۳۹۹)، اثربخشی بازی های توجه بر عملکرد خواندن دانش آموزان دختر با نارساخوانی، *مطالعات روانشناسی تربیتی*، شماره ۴۰

Examination of fluency reading skills and treatment of reading disorder in students

Mehdi Khavarimehr ¹, Elham Taherzad ², Mehrangiz Ghanbarzahi ³,
Mohammad Afrasiabipour ⁴

¹ Master of Histology and Embryology, Urmia University Branch

² Master's degree in clinical psychology, Azad University

³ Bachelor of Educational Sciences, Payam Noor University

⁴ Master's degree in Persian language and literature, Payam Noor University, Shiraz

Abstract :

Reading, as one of the main methods of acquiring information and knowledge, is the most fundamental field of learning, and if reading problems in students are not treated, the learning of knowledge in students with this disorder will be harmed. One of the most common types of learning disorders is reading disorder (dyslexia), which is characterized by a defect in the ability to recognize words, slow and incorrect reading, and poor comprehension in the absence of low intelligence or significant mental impairment. The present study was conducted with the aim of investigating the effect of speed reading on strengthening the concentration and verbal intelligence of students and using a descriptive-analytical method. The findings of the research indicate that in addition to the key role of teachers in schools, the family and the visual and audio media of the society will also play an important role in order to strengthen reading skills and treat reading disorders in students. In this regard, playing a variety of phonemic games leads to stimulation of problems such as phonology, syntax and comprehension in students with reading disorders and is effective in improving students' reading performance.

Key words: Psychic reading, reading disorder, students, phonics games
